

ПАМ'ЯТІ ВАСИЛЯ БЕЗКОРОВАЙНОГО (ДО 130-РІЧЧЯ ВІД ДНЯ НАРОДЖЕННЯ)

*Діла добрих оновляться,
Діла злих загинуть.*
Тарас Шевченко

Людина завжди замислювалася над вічною проблемою: хто я є, для чого прийшла у цей світ? Жертовна самопосягата і незгасна любов до свого народу, до своєї рідної землі осявали нелегкі життєві стежки багатьох видатних синів і дочок України. Ця самопосягата не може безслідно зникнути. Якщо ж життя пройдене і уявлене в звуках, то рано чи пізно вони зіллються рясним дощем на ниви рідної землі, спомагаючи прорости майбутттю.

Велемовний тому приклад – творчість Василя Васильовича Безкоровайного (12.01.1880 р., м. Тернопіль – 5.03.1966 р., м. Буффало, США), видатного українського композитора (автора понад 350 різножанрових творів), диригента, піаніста-акомпаніатора, засновника музичних шкіл, хорів, оркестрів, громадського діяча, члена Українського Музичного Інституту Америки, чий твори, як і багатьох інших українських митців, розвіяних лихоліттями 1-ої половини ХХ століття, повертаються, неначе лелеки «з далекого краю», і з архівних захоронень, і з приватних збірок в Україну, зринаючи в її живій звуковій аурі свіжою і неповторною мелодією, ще одним своєрідним голосом у пребагатому розмаїтті сучасної національної культури.

Вперше моє знайомство з Василем Безкоровайним відбулось у дитинстві. Від свого батька, Миколи Васильовича, я дізнався, що у нашій родині був композитор, дідусі були двоюрідними братами. В час тоталітарного режиму контакти з емігрантами не схвалювалися, зв'язків сім'ї не підтримували, тож про долю Василя Безкоровайного не знали. Лише навчаючись у Львівській консерваторії ім. М. Лисенка (1981–1986), у Науковій бібліотеці ім. В. Стефаника вперше

знайшов поживклі партитури В. Безкоровайного. Тоді ж проявилася професійна зацікавленість – подарувати друге життя його незаслужено забутій музичній спадщині.

Проживаючи і працюючи в Сімферополі, вдалося віднайти адресу дочки композитора – Неоніли, яка мешкала в Америці. Я написав лист. Відповідь не забарилась. І знаєте, що цікаво? За день до отримання листа мені приснився сон, ніби я чую відлуння із-за океану... Завдяки нашому активному листуванню вдалося повністю повернути творчість далекого родича в Україну.

12 березня 1999 року в Сімферополі було створено Науково-творче товариство Василя Безкоровайного, мета і завдання якого – духовне відродження української нації, пропагування творчості маловідомих українських композиторів, насамперед спадщини Василя Васильовича. Мене іноді запитують, чи не доцільніше було створити таке товариство, приміром, у рідному композитору Тернополі чи на Львівщині, відповідаю – ця глибоко національна і водночас загальнолюдської ваги творчість зрозуміла всім. У справжньої музики немає національності, вона є у композитора. Хіба не прикрасили б концертні програми півострова і материкової України його пісні, фортепіанні, скрипкові, інструментальні, хорові твори, які з великим захопленням зустрічали в США, Канаді, Австралії та інших країнах? Просто треба, щоб люди знали про ці твори, пам'ятали і слухали таку чудову музику.

В. Безкоровайний був не вузьконаціональним автором. Він всотав творчість найкращих композиторів і вокалістів світу, був у багатьох країнах, спілкувався з видатними діячами культури свого часу, зокрема Мар'яном Крушельницьким, Олександром Мишугою, Станіславом Людкевичем, Василем Барвінським, Богданом Лепким, Михайлом Голинським, Йосипом Гірняком та цілою плеядою інших митців.

Звичайно, відкриття організації саме у зростаючому Криму було не з легких. Довелось подолати багато труднощів: несприйняття української культури державними посадовцями, бездуховність, хабарництво, заполітизованість у мистецтві. І це – за умови, що висока культура має бути цементуючою ідеєю, яка об'єднує людей, запобігає національній ворожнечі, служить справі злагоди як українців, так і всіх іноетнічних народів республіки. Але, як гласить німецьке прислів'я: Herr Gott liebt den Starken, – що означає: «Пан Бог любить сильних». Жаліннями і наріканнями ще ніхто собі не допомоє. Тож засукавши рукави члени товариства взялися до праці...

Чимало зроблено у популяризації музичної спадщини композитора. Разом з мистецькими колами України широко відзначалося 120-річчя, 125-річчя та 130-річчя від дня народження Василя Безкоровайного. Концерти, присвячені цим датам, пройшли у багатьох куточках нашої держави: у Будинку вчителя м. Києва, навчально-виховному комплексі «Українська школа-гімназія» м. Сімферополя, церкві святого Лазаря м. Львова, в Ужгородському державному музичному училищі ім. Дезидерія Задора, в Українському культурно-інформаційному центрі м. Севастополя, Тернопільській обласній філармонії, Луганській обласній універсальній бібліотеці, Концертному залі ім. С. Прокоф'єва Донецької обласної філармонії, Чернівецькій обласній філармонії, Дніпропетровському будинку органної та камерної музики, Українському культурному центрі м. Харкова, Будинку-музеї академіка архітектури О.М. Бекетова м. Алушти, органному залі м. Самбора, Івано-Франківській обласній філармонії, Рівненській обласній філармонії, Дрогобицькому державному педагогічному університеті імені Івана

Франка, Білій залі Кримської філармонії та ін. Україна вперше почула твори Василя Безкоровайного. Наші земляки нарешті дізналися, якого непересічного митця від них приховували колішні ідеологи. Проведенню концертів сприяв та надавав фінансову підтримку зять композитора, уродженець села Грушева на Львівщині, відомий лікар-анестезіолог, активний громадський діяч української громади Північної Америки, автор численних гостропубліцистичних статей, книжки «Листи до друга в Україні», доктор медицини Євген Стецьків (1921–2009), який проживав у США. Він був відомим «сміхотерапевтом», блискучим виконавцем гуморесок П. Глазового.

Для поширення музичної спадщини В. Безкоровайного науково-творчим товариством разом із Національною радіокомпанією України зроблені численні записи солоспівів, інструментальних творів у перекладі для оркестру народних інструментів. Проїшла велика кількість радіо- і телепередач про життя і творчість композитора у різних регіонах України.

Його музика заслужовує великої сцени, прекрасної акустики, такої, яка була на XII Міжнародному музичному фестивалі «КИЇВ МУЗИК ФЕСТ – 2001». Поряд з творами композиторів багатьох країн світу вперше після довгих років замовчування прозвучали солоспіви і В. Безкоровайного «Чари ночі», «Затремтіли струни» на слова Олександра Олеса у виконанні кавалера ордена княгині Ольги, заслуженої артистки України, солістки Кримської державної філармонії Наталі Безкоровайної.

З 1 по 7 травня 2004 року в Сімферополі проходив V Міжнародний музичний конкурс «Синій птах», на якому зачарувала всіх вокальна і скрипкова музика В. Безкоровайного. Вік учасників – до 17 років. Юний скрипаль Олександр Шинкаренко з Криму віртуозно виконав «Українську рапсодію» композитора для скрипки і

фортепіано, зумівши в 13-річному віці професійно донести слухачам музичну багатогранність твору. Журі конкурсу високо оцінило його виступ і присудило II премію. «Українська рапсодія» звучала і на заключному гала-концерті.

За ініціативи та жертвовної підтримки Євгена Стецьківа в пам'ять про дружину Неонілу – дочку композитора – наприкінці 2002 року вийшла у світ перша ліцензійна компакт-платівка «Затремтіли струни» В. Безкоровайного. Автор проекту та упорядник – голова товариства Богдан Безкоровайний. Робота над компакт-платівкою тривала шість років. Всі записи були зроблені у великій студії Національної радіокомпанії України. В цьому проекті брали участь: заслужена артистка України, солістка Кримської державної філармонії Наталія Безкоровайна (сопрано), заслужений артист України, соліст Національної радіокомпанії України Василь Бокоч (баритон), лауреат міжнародних конкурсів Олесь Журавчак (сопілка), соліст оркестру народних інструментів Національної радіокомпанії України Володимир Гонтар (скрипка), заслужена артистка України, солістка Національної філармонії України та Національного будинку органної і камерної музики, солістка камерного ансамблю «Київ» Ганна Нужа (віолончель), викладач Національної музичної академії України Людмила Скірко (фортепіано), а також оркестр народних інструментів Національної радіокомпанії України (художній керівник і головний диригент – народний артист України, професор Святослав Литвиненко). Компакт-платівка поєднала солоспіви, інструментальну музику, різножанрові твори (всього їх 15). П'ять, зокрема «Сон» на слова Т. Шевченка, «Малесенька ластівка» на слова О. Олесья, Тріо Фа-мажор, Думки №№10, 12, перебували ще у рукописах. Платівка була розповсюджена безкоштовно в музичні заклади, радіокомпанії і шанувальникам творчості В. Безкоровайного як в Україні, так і за її межами. Зі

слів відомого музикознавця, члена Національної спілки композиторів України Романа Савицького (мол.): ця музика «щира, непідроблена, національно виразна... є радше музикою серця, чим мистецтва інтелекту. Її коріння сягає народної пісні Поділля і Гуцульщини».

Важливою роботою товариства, присвяченою 13-й річниці Незалежності України, став випуск компакт-платівки концертно-оперної співачки (лірико-колоратурне сопрано), заслуженої артистки України, члена Міжнародної асоціації «Україна і світове українство», члена Міжнародної організації «Жіноча громада», заступника голови Науково-творчого товариства Василя Безкоровайного з творчих питань Наталі Безкоровайної – «Народжена вогнем» (Київ, червень 2004 р.). Починаючи з 1996 року, вона здійснила багато записів на Українському радіо з симфонічним і народним оркестрами НРКУ (Національної радіокомпанії України), що увійшли до золотого фонду нашої національної культури. Українські народні пісні, романси, оперні арії, солоспіви В. Безкоровайного (всього 23 твори) гідно представляють компакт-платівку. Саме цій талановитій співачці з Криму належить честь у відкритті солоспівів Василя Безкоровайного, що стали чи не найпопулярнішим жанром композитора, в якому відчутні й інтимна, задушевно-ніжна лірика, і глибоко драматичні монологи, і невибагливі переспіви народних пісень. Сповненим краси голосом і щирим душевним відчуттям співачка дала нове життя його творам: «Засумуй трембіто» (сл. Романа Купчинського), «Чари ночі», «Затремтіли струни», «Малесенька ластівка» (сл. Олександра Олесья), «Де ж ти, листочку?» (сл. Богдана Лепкого), «І сад зацвів» (сл. Миколи Філянського), що покликані виховувати почуття національної гідності. За кордоном українці виживають, слухаючи національні твори. Стирається надпис на камені, пам'ятнику, а українська пісня житиме вічно.

Звичайно, такий дорогий проект потребував значної фінансової підтримки, яку надали Євген Стецьків (США), Тетяна Мосіюк (Україна), Зіна Зубович (Канада).

Завдання товариства – відтворити і дати нове життя нотам Василя Безкоровайного. Свого часу з 350 творів видавалося близько 100 (на кошти автора), а ще 250 перебувають у рукописах. Вони збереглися завдяки зусиллям дружини композитора Стефанії Стебницької-Безкоровайної та дочки Неоніли. Деякі ноти знаходяться в Науковій бібліотеці ім. В. Стефаніка у Львові, Тернопільському краєзнавчому музеї, Музеї ім. М. Лисенка у Києві. На щастя, вдалося відшукати майже всю, колись заборонену на рідній землі, музичну спадщину композитора.

У липні 2004 року за сприяння і фінансової підтримки Науково-творчого товариства Василя Безкоровайного, Євгена Стецьківа (США), Зіни Зубович (Канада) у видавництві «Доля» (м. Сімферополь) вийшов нотний збірник «Українських думок» для скрипки і фортепіано композитора. Автор проекту та упорядник Богдан Безкоровайний, науковий консультант-рецензент – директор Державного методичного центру навчальних закладів культури і мистецтв України, заслужений діяч мистецтв України, доцент Львівської державної музичної академії ім. М. Лисенка Олег Мамченко.

Всіх «Думок» – дванадцять. Частина з них була написана в Україні (1–8), решта – в Америці. Свого часу ці твори мали широку популярність серед українських скрипалів, але лише окремі з них були опубліковані. Часто вони виконувалися в концер-

тах української музики в Америці, зокрема входили в репертуар видатного українського скрипаля світового значення Романа Придаткевича. Вперше всі «Думки», зібрані силами товариства, хронологічно укладено в один збірник, що дає можливість повно представити цей жанр творчості композитора. Різної технічної складності, зате сповнені глибокого емоційного строю, ці твори покликані оновити репертуар і юних скрипалів, і професіоналів.

«Думки» В. Безкоровайного для скрипки неначе перегукуються зі знаменитою «Думкою» М. Петренка – перлиною української романсової лірики, слова якої можуть відіграти роль motto до даних творів:

*Дивлюсь я на небо та й думку гадаю:
Чому я не сокіл, чому не літаю?
Чому мені, Боже, ти крилець не дав?
Я б землю покинув і в небо злітав...*

У 2008 р. в Сімферополі вийшов другий нотний збірник митця «Сонати для фортепіано» (упорядник Б. Безкоровайний, передмова доцентів Дрогобицького державного педагогічного університету ім. І. Франка Олександрі Німілович та Уляни Молчко). Фінансову допомогу надали Євген Стецьків і Оксана Кузьмак (США). У новий нотний збірник як педагогічний курс «Основний музичний інструмент (фортепіано)» з музично-естетичним аналізом творів і методичними порадами щодо їх виконання увійшло три сонати композитора (с-moll, As-dur, D-dur). Сонати прикрашені широкою колористикою думок і почуттів, насажені народнопісненими елементами, які визначили не лише їхній образний зміст і настрої, а принципи розвитку тематизму, ладово-гармонійне наповнення, особливості фактури і голосоведіння. За словами лауреата міжнародних конкурсів і фестивалів, піаністки Олени Картелішевої, їх можна порівняти з ранніми творами Л. Бетховена. Це видання стало ще одним кроком до внесення творчості В. Безкоровайного у скарбницю української музичної культури, збагачення концертного і педагогічного репертуару як мистецьких, так і музично-педагогічних навчальних закладів зразками національного мистецтва.

До педагогічного репертуару В. Безкоровайного належать і фортепіанні ансамблі. Нам відомо, що українська фортепіанна педагогічна література репрезентована ансамблевими п'єсами І. Берковича, Ю. Щуровського, М. Степаненка, Ю. Іщенко, Г. Ляшенка, Б. Фільц, В. Птушкіна, Л. Шукайло, авторськими перекладами творів українських композиторів для виконання в чотири руки, а також обробками українських народних пісень і танців. Проте вітчизняна фортепіанна ансамблева література не може бути повною без п'єс композиторів, чий імена, твори з певних ідеологічних причин упродовж тривалого часу були невідомими широкому загалу (зокрема, Я. Лопатинського, Б. Кудрика). Серед несправедливо забутих – композитори українського зарубіжжя. Рятуючись від репресій, що спіткали багатьох музикантів, у 40–50-х роках ХХ ст. чимало композиторів виїхали за кордон (Р. Савицький, В. Витвицький, І. Соневицький, А. Рудницький, В. Безкоровайний, З. Лисько, В. Грудин, М. Фоменко та ін.). Опинившись в еміграції, творча еліта змушена була самоідентифікуватись за своїм покликанням, розгорнути на чужині багатогранну діяльність для розвитку освіти та мистецтва серед своєї громади. Вони зробили вагомий внесок у пропагування українського мистецтва на чужині, ство-

рили міцне підґрунтя для розвитку національних засад у музичній освіті українців за кордоном. Фортепіанна педагогічна література українського зарубіжжя не лише забезпечувала навчальний процес у музичній культурі діаспори в 2-й половині ХХ ст., але й заслуговує на увагу щодо використання в сучасному вітчизняному педагогічному репертуарі.

Серед численного фортепіанного доробку композиторів української діаспори, який ще недостатньо вивчений, є лише кілька ансамблевих творів – «Сонатина в чотири руки» й «Українські народні пісні в перекладі для фортепіано в чотири руки» В. Витвицького, а також обробки українських народних пісень В. Безкоровайного.

16 лютого 2010 року в КРУ «Універсальна наукова бібліотека ім. І. Франка» (м. Сімферополь) Науково-творче товариство Василя Безкоровайного спільно з державною організацією «Всеукраїнський інформаційно-культурний центр» провели презентацію нотного збірника «П'єси на українські теми для фортепіано в чотири руки» композитора В. Безкоровайного, який використав як фольклорний матеріал, так і твори, котрі вже стали «народними», хоча своїм народженням зобов'язані конкретним українським композиторам. Цінним є те, що в збірці також представлені стрілецькі та повстанські пісні, котрі тривалий час були заборонені для вивчення в Україні. Збірка упорядкована за принципом зростання складності п'єс. Динамічні, темпові, артикуляційні, агогічні вказівки подані в авторській редакції. 12 п'єс («Вперед», «Вийшли в поле косарі» (1 і 2 вар.), «І шумить», «Ой видно село», «По морю», «Рече та стогне», «Вільхівка» та ін.), що входять до збірки, вирізняються простотою побудови, лаконічністю викладу, ясністю гармонічної мови, піаністичною зручністю. Майже в кожній п'єсі є вступ і кінцівка, що дає підстави провести аналогію до традицій домашнього музикування в родинах української інтелігенції ХІХ – початку ХХ ст., коли колективне виконання членами родини вокального твору супроводжувалось фортепіанним акомпанементом з обов'язковим інструментальним програвшем. Поповнення цими творами сучасного українського педагогічного репертуару ПСМНЗ (початкові спеціалізовані музичні навчальні заклади, дитячі музичні школи, школи мистецтв, школи естетичного виховання тощо) є необхідним засобом задля популяризації творчості митців українського зарубіжжя.

Постать композитора Василя Безкоровайного ще недостатньо вивчена в українському музикознавстві та педагогіці. Тільки за роки незалежності вдалося частково відродити його ім'я для нашої культури. А вагомість його подвижницької праці на мистецькій ниві варта наслідування, адже він зарекомендував себе, передусім, талановитим композитором, педагогом, громадським діячем, що переконливо доводить у передмові до збірника «П'єси...» концертмейстер кафедри академічного інструментального виконавства Прикарпатського національного університету ім. В. Стефаніка Ірина Новосядла.

Для відродження національної культури потрібне державне фінансування всіх культурологічних програм, пов'язаних з іменами тих митців, які через різні обставини тривалий час були відірвані від рідної землі. Незважаючи на це, вони весь свій талант віддавали на олтар українського мистецтва і своєю творчістю збагачували нашу українську музичну культуру. Про 130-річчя з дня народження Василя Безкоровайного як пам'ятну дату опубліковано на листку за 12 січня 2010 р. в

українському народному календарі, Українським державним підприємством поштового зв'язку «Укрпошта» здійснено випуск і спецпогашення художнього маркованого конверта. Його ім'я внесено до 35 енциклопедичних і довідкових видань.

Свою творчу працю в Україні та за її межами Василь Безкоровайний присвятив рідному народові, тому сьогодні у вільну незалежну Україну, про яку він мріяв, повертається його безцінна спадщина.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Петро Медведик*. Василь Без коровайний // Науково-краєзнавчий часопис Тернопілля. – 1994. – №1. – С.212–219.
2. *Євген Стецьків*. Листи до друга в Україні. – К., 2000.
3. *Наталя Безкоровайна*. Українська пісня з Криму //

Українознавство. – 2003. – №1 (6). – С. 226–228.

4. *Василь Безкоровайний*. «Українські думки» для скрипки і фортепіано. – Сімферополь: Доля, 2004.

5. *Василь Безкоровайний*. Сонати для фортепіано. – Сімферополь: ВАТ «Сімферопольська міська друкарня», 2008.

6. *Василь Безкоровайний*. П'єси на українські теми для фортепіано в чотири руки. – Сімферополь: ДП «Видавництво «Таврія», 2009.

Богдан БЕЗКОРОВАЙНИЙ

заслужений працівник культури України,
голова Науково-творчого товариства

Василя Безкоровайного,
завідувач культурно-освітнього
відділу державної організації «Всеукраїнський
інформаційно-культурний центр»